

УДК 378.00

А. Г. Михайлова

**ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ВИКЛАДАЧЕМ
ТА СТУДЕНТОМ ЯК ОДНА ІЗ КАТЕГОРІЙ
АКМЕОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ**

Постановка проблеми. На зміну енергетичної цивілізації ХХ ст. прийшла інтелектуально-інформаційна, для якої характерне зростання соціогенетичних функцій суспільного інтелекту як носія ефективного управління майбутнім зі сторони суспільства. Керівництво майбутнім можливе в умовах упередженого розвитку якостей особистості, суспільного інтелекту та освітніх систем в суспільстві [1, с. 15].

Так, звичайно, побудова нового типу цивілізації у ХХІ ст. потребує значного підвищення рівня суспільного інтелекту, свідомості, духовних і моральних цінностей. Вагома місія у вирішенні цих назрілих завдань належить системі освіти, яка покликана стати провідним чинником формування національної самосвідомості народу, створення здорового соціуму і виступати в ролі національного ресурсу оновлення суспільного життя.

В Національній доктрині розвитку освіти зазначається: «Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і народжує інтелектуальний, духовний потенціал суспільства» [2, с. 3].

Методологія освіти в нових моделях освіти ХХІ ст. проходить на стику процесів інтеграції знань: про навчання як об'єкт пізнання і про людину як суб'єкт життєдіяльності. Серед причин послаблення інтелектуального потенціалу на Україні вчені називають традиційну дидактичну парадигму навчання, орієнтованого на засвоєння об'єму знань. Відповідна парадигма відвертає на другий план завдання розвитку творчого мислення, що супроводжується знищенням рівня духовності і послабленням соціальної мотивації. Проблема може бути вирішена тільки тоді, коли освіта почне охоплювати глибинні процеси розвитку людини, її менталітет, інтелект і мислення. Тому, якість освіти як універсальна категорія комплексної оцінки діяльності освітньої установи може розглядатись у контексті акмеології.

Акмеологічний підхід до змісту освіти дозволяє перевести школу з режиму функціонування до режиму розвитку, при цьому значно підвищується і якість освіти, тому що у всіх суб'єктів освіти систематизуючими стають пізнавальні мотиви, навчання стає внутрішньою потребою, а творче переосмислення дійсності стає

провідним. Необхідність акмеологічного підходу очевидна, скільки суспільство очікує від вищого навчального закладу, щоб його випускники були комунікабельними, креативними, самостійно мислячими особистостями, які прагнуть до успіху й уміють самостійно будувати індивідуальну траєкторію розвитку. Акмеологічні прийоми пропонують практичне рішення питання особистісного та професійного успіху, та питання бути конкурентоспроможним на ринку праці.

Пошук оптимальних, найбільш ефективних способів, що впливають на якість освіти, в останні роки тільки розширюється. Створюються нові педагогічні технології, оскільки все більш явною стає неспроможність традиційної освітньої системи відповідати новим соціокультурним та економічним умовам.

Слово «акмеологія» походить від грецьких «акме» – вершина, гостре; і «логос» – слово, поняття, вчення; «...логія» в закінченні складних слів означає вчення, наука.

Акмеологія – наука про вершини, про вищі досягнення в життєдіяльності і розвитку людини [3, с. 232].

Сучасна педагогіка ще не сформувалась як цілісна система знань про розвиток підростаючої й дорослої людини в освітньому процесі. Необхідний не стільки вчитель–предметник, скільки спеціаліст з розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень. В нашому дослідженні ми спираємось на теоретичні роботи таких вчених-акмеологів, як А. Деркач, В. Зазикін, Н. Кузьміна, В. Максимова, Б. Ананьєв, А. Субетто та ін.. Проблеми розгляду акмеології як нової парадигми освіти присвячені дослідження А. Бодалева, Н. Петровського. Так, Н. В. Кузьміна визначає акмеологію як галузь наукового знання, комплекс наукових дисциплін, об'єктом вивчення якої є людина в динаміці само актуалізації її творчого потенціалу, саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення в різних життєвих сферах, і в освіті також, у самостійній професійній діяльності [4, с. 2]. Джерела акмеології можна знайти ще в працях Платона, Аристотеля, та інших філософів Древньої Греції.

У 60-ті рр. Б. Г. Ананьєв обґрунтував потребу в новій науці, яка об'єднала б природні суспільні, гуманітарні напрями наукового пізнання та зосереджувала б увагу на вивченні індивідуальних, особистісних, суб'єктодіяльнісних характеристиках фізично й психічно зрілої людини та одночасно розкривала б об'єктивні й суб'єктивні умови, щоб допомогти людині найбільш плідно проявити себе в житті [5, с. 338].

Проблема «педагогічної взаємодії» відображена у наукових дослідженнях в таких вчених, як Н. Волкової, І. Бех, Е. Рапацевича, Д. Браун. Так, на думку Н. Волкової, педагогічна взаємодія відбувається між викладачем та студентами, вона спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, на психологічну оптимізацію

діяльності на обмін думками, почуттями, переживаннями, тощо [6, с. 30].

Встановлення сприятливого психологічного клімату залежить від таланту викладача. По-Вигородському, «талант викладача – то великий дар, покликання, яке має використовуватись за призначенням, передаючи силу знань з покоління в покоління, вносячи актуальні корективи, але обов'язково, ґрунтуючись на досвіді попередників, які власною працею закладали основи майбутньої системи освіти, вносили свої ідеї, шукали прогресивні форми для вдосконалення праці педагога, з метою досягнення кращих результатів викладання».

Бути справжнім педагогом – це не просто вміти викладати свій предмет. Потрібно відчувати глибину людської душі, знаходити спільну мову з кожним студентом, не втрачаючи власного «я», вміти зацікавити, продуктивно змінювати консервативні методики викладання, оновлювати процес навчання, мати силу здолати байдужість, неухважність, вміти визнавати свої помилки, передавати в найдоступніший спосіб все, що знаєш.

І. Д. Бех у своїх працях «взаємини виховання і вихователя» називає як «суб'єкт-суб'єктну взаємодію, у якій вихованець стає морально-духовним відображенням вихователя як свого ідеалу...» [7, с. 48].

О. Браун дає визначення взаємодії як взаємному обміну думками, почуттями, ідеями, між двома або більше людьми, результатом якого є взаємний вплив [8, с. 228].

Проте мала кількість наукових досліджень присвячена вивченню умов функціонування педагогічної взаємодії між викладачем та студентом.

Мета нашого дослідження – показати вплив акмеології в створенні оптимальних умов для самореалізації, самовиховання й самоосвіти всіх суб'єктів освітньо-виховного процесу та роль викладача в створенні даних умов.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи різні визначення, можливо дати визначення педагогічної взаємодії, як, взаємодії, коли викладач спроможний організувати взаємодій ний процес з групою студентів, у якому студенти мають рівні можливості брати участь у різних видах діяльності та розуміють умови створення взаємодії на занятті.

В нашому дослідженні ми відокремлюємо наступні умови функціонування педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі, а саме:

а) спрямування навчально-виховного процесу на формування життєвої стратегії стійкого розвитку особистості та індивідуальності в складних умовах суспільства, на вирішення життєвих проблем студента у ході їх взаємодії з педагогом;

б) створення акмеологічного освітнього середовища (прагнення до успіху, творчості, високих результатів, здолання страху перед мовним бар'єром);

в) формування нового типу викладача з високим професіоналізмом, компетентністю, педагогічною та методичною культурою.

Активация пізнавальної діяльності студентів, процесу творчого розвитку та створення акмеологічного освітнього середовища можливі при правильній психологічній установці, яку дає викладач. Задача викладача – професійно та методично правильно створити сприятливу атмосферу для розвитку особистості та розвитку її акмеологічної позиції.

Викладач та студент – процес активної взаємодії. Керуючи морально-волевими сторонами спілкування, створюючи атмосферу психологічного комфорту, сприятливого навчально-психологічного клімату, викладач повинен не тільки здолати у студентів невпевненість та страх висказувати своє особистісне бачення проблеми, але й сподвигати на значні результати в навчанні. Успіх роботи викладача залежить від:

- Ø рівня готовності студентів;
- Ø якості змісту навчальних програм;
- Ø рівня педагогічної майстерності викладача;
- Ø рівня сформованості вмінь взаємодії.

Загальний алгоритм акмеологічних технологій створення умов функціонування педагогічної взаємодії полягає у взаємозв'язку стадій саморозвитку студента та етапів роботи викладача. Тобто:

Стадії саморозвитку студента	Етапи розвиваючої роботи викладача
1) самоактуалізація потреби в досягненнях	1) установка на престижність досягнень
2) самоаналіз своїх проблем і труднощів	2) діагностика досягнень і мотивації
3) самооцінка своїх результатів	3) опрацювання умінь адекватної самооцінки
4) самореалізація творчості	4) опрацювання навчально-пізнавальних умінь
5) саморегуляція самостійної роботи	5) організація проектної і творчої діяльності
6) розвиток самосвідомості студента як суб`єкта навчання	6) діагностика, стимулювання розвитку

Несумнінно, дотримання певних психолого-педагогічних умов дає можливість реалізувати акмеологічний підхід до педагогічної взаємодії, а саме:

Ø створення акмеологічного середовища в групі, де прагнення до творчості, до оригінальних рішень має суспільну значимість і сприяє підвищенню соціального статусу студента (соціальна значимість високих

результатів – це основа виживання, самореалізації особистості);

Ø динаміка пізнавальних завдань у системі навчання по висхідних та низхідних труднощах з визначенням «зони успіху» у кожного студента;

Ø забезпечення високої мотивації дослідження успіху, розвитку пізнавального інтересу;

Ø гуманістичний стиль спілкування і довіри до пізнавальних можливостей студентів;

Ø досягнення професіоналізму як вищого досягнення в розвитку людини (де зрілість – це готовність до наступного кроку життєдіяльності, та «професіоналізм» – це реалізація цієї готовності на оптимальному рівні).

Отже, розвиток освітніх систем на засадах акмеологічного підходу проходить у руслі підвищення якості освіти. Це відкриває прогресивний шлях розвитку, так як інтегрує знання з педагогіки і психології та створює новий методологічний підхід до проектування освітніх систем сучасних вищих навчальних закладів, до забезпечення якості освіти в умовах стійкої еволюції українського суспільства.

Як підсумок теоретичного вивчення під час нашого дослідження, слід визначити такі фактори:

1. пріоритетом в освіті нового інформаційно-культурного суспільства є спілкування і взаємодія;

2. педагогічна взаємодія між викладачем та студентом покликана на створення сприятливого психологічного клімату і оптимізація діяльності у навчально-виховному процесі;

3. серед умов, які забезпечують ефективне функціонування педагогічної взаємодії, слід розрізняти створення акмеологічного середовища, спрямування на формування стратегії розвитку особистості та індивідуальності і формування нового типу викладача з педагогічною та методичною культурою.

Педагогічна взаємодія є частиною глобальної взаємодії. Її зміст та способи визначаються завданнями виховання і навчання людей. Завдання заздалегідь передбачають зміну стану, перетворення властивостей і якостей вихованців. Тому, педагогічний процес є процесом, у якому соціальні ідеї перетворюються в якості особистості.

Педагогічна взаємодія є необхідною умовою ефективності педагогічного процесу. Результатом такої взаємодії має стати підготовка студента до активного самостійного опанування знань та формування пов'язаних з ним вмінь, здібностей і особистісних якостей.

Педагогічне спілкування при цій взаємодії – система соціально-психологічної взаємодії спрямована на створення психологічних умов для спільної діяльності. Для цього необхідно, щоб викладач мав спеціальну підготовку не лише щодо технології взаємодії, а і морального досвіду, педагогічної мудрості в організації взаємин. Професійне

педагогічне спілкування передбачає високу його культуру, яка засвідчує вміння викладача реалізовувати свої можливості у спілкуванні з іншими людьми, здатність сприймати, розуміти, засвоювати, передавати зміст думок, почуттів.

Педагогічне спілкування, в нашому випадку, постало як особистісно зорієнтоване, оскільки за основу ми брали акмеологічне направлення педагогічної взаємодії. Особистісно-орієнтована стратегія педагогічної взаємодії має такі особливості:

- Ø ставлення до студента як суб'єкта власного розвитку;
- Ø орієнтація на розвиток і саморозвиток його особистості;
- Ø створення умов для самореалізації і самовизначення;
- Ø установалення суб'єкт-суб'єктних відношень.

Висновки. Ми можемо зробити висновок, що сьогодні відчувається потреба в осмисленні актуального стану педагогічної взаємодії, що зумовлено запитами сучасної освіти. Ідея «педагогічної взаємодії» ще не набула наукової рефлексії як цілісна технологія з чітко розробленим нормативно-термінологічним апаратом. Навчання, вплив, співробітництво, інтеракція, спілкування або комунікація є видами педагогічної взаємодії, стимулами розвитку особистості.

Педагогічний процес повинен бути одним із способів організації «педагогічної взаємодії» викладача і студента, де обидва учасники виступають як активні паритетні, рівноправні, за мірою їхніх знань і можливостей, партнери.

Подальшого розвитку набувають пошуки правил педагогічного спілкування у взаємодії та особистих якостей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності.

Список використаної літератури

1. Субетто А. Н. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития / А. Н. Субетто. – СПб.: Кострома, 2000. – 15 с. **2. Національна доктрина розвитку освіти.** Указ Президента України від 17 квітня 2002 р., № 347/2002 // Дошк. виховання. – 2002. – № 7. **3. Максимова В. Н.** Акмеология школьного образования / В. Н. Максимова – СПб., 2000. – 232 с. **4. Кузьмина Н. В.** Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина – Л.: Знание, 1985. – 32 с. **5. Ананьев Б. Г.** Человек как предмет познания. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. – 338 с. **6. Волкова Н. П.** Педагогика : уч. пособ. / Н. П. Волкова. – 3-е изд. – К.: Академ.издание, 2009. – 30 с. **7. Бех І. Д.** Психологічні джерела виховної майстерності // Дошкільне виховання. – 2004. – № 2. – с. 48.

Михайлова А. Г. Педагогічна взаємодія між викладачем та студентом як одна із категорій акмеологічної позиції

Пошук оптимальних, найбільш ефективних способів, що

впливають на якість освіти, в останні роки розширюється. Актуальними стають акмеологічні прийоми, які пропонують практичне вирішення питання особистісного і професійного росту майбутніх фахівців. Педагогічна взаємодія між викладачем та студентом як категорія акмеологічної позиції вирішує питання створення оптимальних умов для самореалізації і самоосвіти особистості.

Ключові слова: акмеологія, педагогічна взаємодія, професіоналізм.

Михайлова А. Г. Педагогическое взаимодействие между преподавателем и студентом как одна из категорий акмеологической позиции

Поиск оптимальных, наиболее эффективных способов, которые влияют на качество образования, в последние годы расширяется. Актуальными становятся акмеологические приемы, которые предлагают практическое решение вопроса личностного и профессионального роста будущего специалиста. Педагогическое взаимодействие между преподавателем и студентом как категория акмеологической позиции решает вопрос создания оптимальных условий для самореализации и самообразования личности.

Ключевые слова: акмеология, педагогическое взаимодействие, профессионализм.

Mikhaylova A. G. Pedagogical interaction between teacher and student as a category of acmeological position

Last years the search of the optimal and effective ways which influence the quality of education is expanded. Acmeological ways are becoming actual. They decide the practical problem of individual and professional growth of future specialists. Pedagogical interaction between teacher and student as a category of acmeological position decides the problem of creation optimal conditions for person self-realization and self-education.

Key words: acmeology, pedagogical interaction, professionalism.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.